

Tutkimus julkisoa tuottamassa

PAIKALLISUUS VERKKOMEDIASSA
-HANKE IRTIOTTONA KULTTUURISEN
YLEISÖTUTKIMUKSEN KÄYTÄNNÖISTÄ

Yleisö (yde) n asialla

Joukkoviestinnän kulttuurisessa vastaanottotutkimuksessa on tällä vuosikymmenellä ollut vahvoilla suuntaus, jota usein kutsutaan 'etnografiseksi' (ks. Ridell 1995, 1998a ja b). Sille on ominaista tavoitella autenttista ruohonjuuritason näkökulmaa ihmisten päivittäiseen joukkoviestinnän merkityksellistämiseen ja käyttöön. Kuten esimerkiksi Lull (1988, 242) muotoilee, etnografisen lähestymistavan arvo on siinä, että se tutkiessaan yleisöjä "luonnollisissa konteksteissa" tarjoaa "sisäpuolista tietoa" joukkoviestinnän vastaanotosta, tulkinnasta ja käytöstä. Tai

kuten Ang (1990b, 165) määrittelee, etnografisesti suuntautuneet tutkijat tavoittelevat "kulttuurisesti herkkää ymmärrystä joukkoviestinnän yleisöjen mutkikkaista subjektiivisista maailmoista".

Joukkoviestinnän vastaanoton 'etnografinen' tutkimus pyrkii myös asettumaan yleisön puolelle tekemällä "näkyviksi ja hyväksytyiksi marginalisoituja ja vastustavia ääniä" (Livingstone 1996, 12). Reseptiotutkijoiden tapaan media-etnografit haluavat päästää kuuluviin yhteiskunnassa muutoin kuulumatta jäävän "Toisen äänen" (Bird 1992, 256-257) ja korostaa samalla kulttuurisesti vähäteltyjen lajityyppien yleisöjen aktiivisuutta, luovuutta ja kykyä tuottaa tarjotuista poikkeavia ja myös niitä vastustavia tulintoja.

'Sisäpuolisen' näkökulman tavoittelu on lisäksi herkistänyt tutkijat tutkimuseettisille ja -poliittisille kysymyksille etenkin aineiston tuottamisen osalta. Menetelmiin ei suhtauduta neutraaleina

ja ongelmattomina tekniikoina, vaan niiden katsotaan vaikuttavan oleellisesti tuotetun tutkimusaineiston luonteeseen sekä sisältävän eettisiä ja poliittisia si-
toumuksia. Etenkin feministisiä tutkijoita on askarruttanut myös se valtasuhde,

Yleisön käsite on viime vuosina noussut kulttuurisessa joukkoviestinnän tutkimuksessa kriittisen uudelleen arvioinnin aiheeksi. Artikkelin mukaan yleisön ongelmallistaminen on kuitenkin pysytellyt tiiviisti viestintäteollisuuden yleisöydelle määrittämien rajojen sisällä. Yleisön käsitteestä keskustellessaan kulttuuriset tutkijat eivät esimerkiksi pohdi kovin pitkälle yleisön (audience) ja julkison (public) välisiä suhteita. Jotkut kyllä tekevät eron kuluttajayleisön (audience as audience) ja kansalaisyleisön (audience as public) välille, mutta eronteko jää ihmisten viestintien kohteiksi jäsentävän teollisen kehityksen sisään.

Artikkelissa esitetään, että julkiseen keskusteluun ryhtymistä ja siihen osallistumista korostava julkison käsite avartaisi kulttuurisen vastaanottotutkimuksen kulutus- ja viestintäkeskeistä horisonttia. Samalla yleisö(yttä) ja julkiso(utt)ja koskevien kysymysten suhteuttaminen toisiinsa voisi avata tuoreita näköaloja tapoihin, joilla joukkoviestintä edesauttaa yhteiskunnallisen toimijuuden tuottamista ja ylläpitämistä tietynlaisena.

Artikkelissa esitellään Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön Paikallisuus verkkomediassa -hanketta käytännön tutkimushankkeena, jossa lähestytään uuden viestintäteknikan ja tietoverkkojen käyttöä julkison lähtökohdista.

joka tutkijan ja tutkittavien välillä tutkimustilanteessa vallitsee samaten kuin kysymys siitä, missä määrin ja millä tavoin tutkimus voi edustaa tutkittavia tai puhua näiden nimissä. (ks. esim. Ang 1989; Seiter et al. 1989; Seiter 1990; Press & Cole 1994; Radway 1994, 1996) Eräiden mielestä problematisointi on mennyt jo liiallisuuksiin ja muodostunut suoranaiseksi esteeksi empiirisen tutkimuksen tekemiselle (ks. esim. Bird 1992).

Pohdinnan suuntaaminen tutkimuksen omaan rooliin ilmenee myös keskustelussa, jota kulttuurisen vastaanottotutkimuksen piirissä on käyty yleisön käsitteestä. Kahdeksankymmentäluvun lopulla tutkijat alkoivat taittaa peistä siitä, tulisiko yleisö ymmärtää pelkästään tai ensisijaisesti diskursiiviseksi ilmiöksi vai onko yleisö olemassa myös aktuaalisesti, sitä yhtäältä teollisesti ja toisaalta tutkimuksellisesti tietynlaisina esittävien kuvausten ulkopuolella. Keskustelu on jatkunut tällä vuosikymmenellä, ja esimerkiksi Livingstone (1996, 8) katsoo, että nykyisellään "koko yleisön käsite on kriisissä".¹ Kriisi näkyy hänen (mt., 15) mielestään muun muassa siinä, että tutkimuksen päämäärä ja se kuka siitä hyötyy näyttävät yhä olevan tutkijoille epäselviä.

Tutkimuksen oman 'yleisöjen tuottamisen politiikan' (Allor 1996) puntarointi on kulttuurisessa vastaanottotutkimuksessa kuitenkin pysähtynyt teoretisoinnin asteelle. Diskursiivista yleisökäsitystä kannattavat eivät ole miettineet, miten tehdä – saatikka itse tehneet – käytännössä tutkimusta, jossa yleisö ymmärretään todellisen ilmiön sijasta analyttiseksi konstruktioksi. Toisaalta vastaanottoa empiirisesti tarkastelevat tutkijat eivät ole olleet harrastuneita tarttumaan vaatimukseen problematisoida yleisön käsite "lähtökohtana tutkimuksen kohteiden hahmottamiselle" (Allor 1996, 209). He eivät siten ole nähneet tarpeelliseksi paneutua siihen, millaista yleisön roolia heidän omaksumansa ymmärrys joukkoviestintän ja ihmisten suhteista sekä sitä toteuttavat tutkimuskäytäntönsä tuottavat tai uusintavat.

Tutkimuseettisistä ja -poliittisista pohdinnoista huolimatta kulttuuriset vastaanottotutkijat lähestyvätkin yleisöjä annettuina, eivät tuotettuina (Hartley 1988, 237). Sen sijaan että tarkastelisivat esimerkiksi tapoja, joilla ihmiset asettuvat teollisesti tuotettuun yleisön asemaan, etenkin etnografisesti suuntautuneet tutkijat tavoittelevat otetta 'luonnollisesta' yleisöydestä sellaisena kuin se oletetun autenttisesti eletään.

Monet mediaetnografit ovat asettuneet myös julkilausutusti puolustamaan yleisön olemassaoloa todellisena ilmiönä. Esimerkiksi Morley (1992, 127) torjuu Hartleyn (1987) kulttuuriseen vastaanottotutkimukseen kohdistaman, yleisön essentialisoinnista koskevan kritiikin toteamalla, että "vaikka yleisöistä voidaan tietää vain diskurssien avulla, ne ovat todella olemassa näiden diskurssien ulkopuolella" (ks. myös Silverstone 1996, 282). Vastaavasti Ang (1991, 13), joka haluaa puhua yleisöstä "diskursiivisena konstruktiona", korostaa, että on silti tärkeää tutkia "aktuaalisten yleisöjen sosiaalista maailmaa".

Reflektointi ja problematisointi eivät myöskään ole ulottuneet niihin taloudellisiin, tuotannollisiin ja poliittisiin tekijöihin, jotka asettavat ehtoja ja puitteita ihmisten yleisönä toimimiselle, saati siihen, miten tutkimus itse, käytäntönä, suhteutuu näihin rakenteellisiin kehyksiin. Tämä on kiintoisaa sikäli, että kulttuuriset yleisötutkijat ovat olleet hanakoita arvostelemaan edeltävän MCR-perinteen liikeisiä, lakeijamaisiksi näkemiään suhteita joukkoviestintäteollisuuden ja julkishallinnon koneistoihin (ks. Ridell 1998a).

Voidaankin sanoa, että niin kulttuuristen yleisötutkijoiden omiin käytäntöihinsä kohdistama pohdinta kuin heidän pyrkimyksensä tuoda esiin ihmisten viestintän käytön arkista moninaisuutta sijoittuvat niiden kulutuslähtöisten ja -keskeisten rajojen sisään, jotka viestintäteollisuus vastaanotolle nykyisellään asettaa.

Ang (1990a, 257) toteaakin etnografisen lähestymistavan osalta lähes ohjelmallisesti, että sen "tulee kohdistaa huomionsa siihen mitä on, pikemminkin kuin siihen, mitä voisi olla". Tällöin tärkeää on tutkia "viestinten kulutusikäntöjen dynaamista mutkikkuutta ja mutkikasta dynaamisuutta" (mt., 1996, 248). Tai Silverstonen (1996, 286) sanoin, mediaetnografian näkökulman tulee kohdentua tilaan, jossa "ihmiset ovat tekemisissä talouden kuluttajille tarjoamien materiaalien ja symbolisten tuotteiden kanssa".

Etnografisesti suuntautuneet tutkijat eivät siten tee päätelmiä siitä – kuten kulttuuritutkimuksen kriittistä haaraa edustava Stuart Hall (Angus et al., 1994, 261) asian ilmaisee – että yleisö ei ole "samassa valta-asemassa kuin ne, jotka merkityksellistävät sille maailmaa", toisin sanoen ne, jotka "hallitsevat joukkoviestimiä, omistavat ne tai tekevät niiden tekstit" (mt.; poikkeuksena Morley 1992). Taustalla tässä on juuri Angin (1990a, 257) mediaetnografialta peräämä "epäutooppinen" asenne. Se torjuu yleisöyttä koskevat vaihtoehtoiset visiot ja hahmottaa joukkoviestinnän kiihtyvän ylikansallistumis-, keskittymis- ja kaupallistumiskehityksen "vääjäämättömäksi prosessiksi, jota ei voi rakenteellisesti ylittää, ainoastaan neuvotella sen kanssa konkreettisisissa konteksteissa".² Tältä pohjalta viestintäteollisuuden tarjoamaan kuluttajayleisön asemaan asettuminen on ainoa vaihtoehto ihmisten ja joukkoviestinnän suhteiden järjestymiselle, eikä näitä suhteita ole mielekästä edes yrittää ajatella toisin.

Nostaessaan kädet pystyyn "ylikansallisten viestimien vastustamattoman marssin" (Ang 1990a, 239) edessä kulttuurinen yleisötutkimus hyväksyy sen rakenteellisen alisteisuuden, joka teollis-kaupallisesti tuotettuun yleisön asemaan sisältyy. Tällöin myös ne luoviksi, marginaalisiksi tai vastustaviksi nimetyt äänet, jotka tutkimus haluaa päästää kuuluviin, saavat mahdollisuuden tulla lausutuiksi vain tästä kuluttajalle valmiiksi määritellystä paikasta. Samalla tutkimus antaa 'markkinoiden' määritellä myös oman käsitteellisen horisonttinsa. Se mukautuu viestintäteollisuuden yksinoikeuteen määrätä yleisöyden luonne sen sijaan että ottaisi vakavasti diskursiivista yleisökäsitystä edustavien ajatuksen, jonka mukaan sekä yleisö että asema, josta se kuvitellaan ja/tai josta sitä puhutellaan ("meidän" positio) ovat kamppailun aluetta (Hartley 1988, 236-237).

Viimemainitusta lähtökohdasta ensi sijalle ei asetu kysymys siitä, miten kuvata mahdollisimman tarkasti ja todenmukaisesti "mitä meille merkitsee elää joukkoviestinnän yleisön jäsenenä" (Ang 1990b, 156) vaan siitä, osaako ja uskaltaako tutkimus ajatella ihmisten ja joukkoviestinnän suhteet vallitsevasta poikkeavasti ja myös tutkia niitä muista kuin kuluttajuuden määrittelemän yleisöyden lähtökohdista.

Julkiso (utt) ja virittämässä

Kuluttajayleisöyden ottaminen annettuna näkyy myös siinä, että kulttuurisen vastaanottotutkimuksen piirissä ei tavata tehdä kytkentöjä 'publicin' tai julkison problematiikkaan (ks. kuitenkin Livingstone 1996, 19; myös Dahlgren 1995). Termiä 'public' toki käytetään taajaankin, mutta tavallisesti synonyymisena 'audiencen' käsitteelle.

Toisaalta 'publicia' käytetään puhuttaessa julkisen palvelun yleisradiotoiminnasta, ja tällöin termiin usein liittyy jälkijättöisyyden ja holhoamisen leima. Silverstone (1996, 284) esimerkiksi viittaa "yleisradiotoiminnan aikaan", jolloin kotitaloudet tulivat alistetuiksi "kiihtyvästi rappeutuvan julkisuuden ajallisille ja patriarkaalille (ja laikäistävälle) rakenteille". Ang (1991, 167) taas kiinnittää huo-

miota yleisradiotoiminnan "toivottomaan vanhanaikaisuuteen", joka hänestä palautuu historiallisiin institutionaalisiin järjestelyihin.

Kuvatunlainen kritiikki heittää 'publicin' käsitteen pesuveden mukana pois tunnistamatta siinä ulottuvuuksia, jotka ylittävät käsitteen perinteiseen yleisradiotoimintaan viittaavan puolen ja joilla näin saattaisi olla relevanssia kulttuurisen vastaanottotutkimuksen kannalta. Niinpä Ang (mt.) kyllä lainaa hyväksyvästi Murdockin esittämää yleisradiotoiminnan kritiikkiä, mutta ei tuo tästä poiketen millään tavoin esiin tarvetta "kehittää uudenlainen julkisen viestinnän tila" 'publicin' idean pohjalta (Murdock 1992, 40).³

Julkisen viestinnän uudenaikaisella tilalla Murdock (1992, 38) viittaa areenoihin, jotka mahdollistavat kulttuuristen identiteettien julkisen käsittelyn ja niistä neuvottelun sekä moninaisen yhteiskunnallisen keskustelun, osallistumisen ja toiminnan (ks. myös Aufderheide 1991 ja McLaughlin 1993). Ajatukseen joukkoviestinnästä kollektiivisen keskustelun areenana sisältyy hyvin toisenlainen käsitys sosiaalisen toimijuuden luonteesta kuin mitä viestintien ymmärtäminen kulttuuristen symbolitavaroiden tuottajiksi ja jakelijoiksi tarjoaa. Vaikka julkisen palvelunkin yleisradioyhtiöt nykyisin mieltävät tehtävänsä kaupallisten viestintäyrittysten tapaan pikemmin "kulutuksen kuin ilmaisemisen" (Curran 1996, 14) viitekehyksessä ja kannustavat "osallistumisen sijasta konsumerismia" (McLaughlin 1993, 617), niiden hämmennys omasta roolistaan ei tarkoita, että tarve ajatella, tuottaa ja tutkia joukkoviestintää julkisista lähtökohdista olisi kadonnut minnekään. (Vrt. Gripsrud 1998.)

Yleisön käsitettä problematisoivat kulttuuriset vastaanottotutkijatkaan eivät juuri ulota pohdintaansa yleisön ja julkison suhteeseen. Pisimmillään he päätyvät tekemään eron kuluttajayleisön (audience as audience) ja kansalaisyleisön (audience as public) välille, mutta tämäkin eronteko perustuu jäsenyykseen, jossa ihmisiä tarkastellaan viestintien kohteina.⁴ Tutkijat eivät myöskään tee kytkentöjä tarkasteluihin, joissa 'publicia' lähestytään politologisesti ymmärretyn kansalaisuuden pohjalta. Asiaa ei helpota, että viime mainitut liikkuvat usein hyvin abstrakteissa ja/tai normatiivisissa policy-kysymyksissä, joiden yhteys kulttuurisen vastaanottotutkimuksen kiinnostuksen kohteisiin näyttää ainakin äkkipäätä hyvin etäiseltä.

Yleisön ja julkison suhteuttaminen toisiinsa voisi kuitenkin avata viestintien ja ihmisten välisiin suhteisiin ja yleisemmin joukkoviestinnän välittämän julkisuuden ja yhteiskunnallisen toimijuuden yhteen kietoutuneeseen ongelmakimppuun uusia haastavia näkökulmia. Kulttuurisen vastaanottotutkimuksen osalta tarjoutuisi mahdollisuus avartaa tutkijoiden omaksumaa kulutus- ja viestintäkeskeistä kehystä ja pyrkiä vastaamaan ihmisten pontevoittamista korostaviin juhlapuheisiin.

Viemällä diskursiivinen yleisökäsitys askel pidemmälle yleisö(yde)n ja julkiso(ude)n käsitteet voidaan nähdä kahdeksi erilaiseksi – osin limittyväksi, osin keskenään kilpailevaksi ja jopa kamppailevaksi – analyttiseksi tavaksi jäsentää joukkoviestinnän ja ihmisten suhde. Käsitteet avaavat toisistaan poikkeavan näkökulman ensiksikin siihen rooliin tai asemaan, jonka viestintäteollisuus vastaanottoa varten tuottaa. Toisaalta niillä voidaan hahmottaa eri suunnista suhteita, joihin ihmiset joukkoviestintään nähden aktuaalisesti asettuvat. Yleisö ja julkiso poikkeavat toisistaan myös 'politiikkansa' osalta, sillä niihin liittyvät metodiset valinnat edesauttavat hyvin erilaisia joukkoviestinnän ja ihmisten välisten suhteiden käytäntöjä.

Tapa, jolla yleisyys nykyisellään ymmärretään ja jollaisena se (uudelleen) tuotetaan sekä teollisesti että yleisötutkimuksen diskursseissa ja käytännöissä määrittelee ihmisille suhteessa joukkoviestintään aseman, josta he asettuvat vastaanottamaan, kuluttamaan ja merkityksellistämään viestintäteollisuuden heille valmis-

tamia ja tarjoamia tuotteita. Kuluttajan roolin omaksuminen näyttäisi pitkälti luonnehtivan yleisöyttä sellaisena kuin se myös vastaanoton käytännöissä nykyisellään toteutuu. Suhde viestimiin on tällöin yksisuuntainen ja vastaanoton aktiivisuus viime kädessä reaktiivista sikäli, että kuluttajan asemassa on mahdollista tehdä valintoja vain valmiiksi määritellystä valikoimasta ja annettujen sisältöjen joukosta, ei välittömästi vaikuttaa siihen, millaista tarjonta on.

Julkison käsitteen pohjalta ihmisten suhdetta joukkoviestintään ei hahmoteta kulttuurituotteiden (yksityisen) kulutuksen vaan (julkiseen) yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisen näkökulmasta. Tällöin viestinten ei nähdä vain yhtäältä esittävän yhteiskunnassa käytäviä keskusteluja ja toisaalta käynnistävän niitä ulkopuolellaan tietoa ja kulttuurisia merkityksiä välittämällä. Joukkoviestintäesitysten katsotaan toimivan myös itsessään julkisuuden areenoina, joilla käytävän keskustelun moniäänisyydestä, tasavertaisuudesta ja toimivuudesta ihmiset ovat oikeutettuja esittämään vaatimuksia. Julkisona ihmisten suhde joukkoviestintään on yleisöä aktiivisempi ja vastavuoroisempi sikälikin, että yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen edellyttää julkiseen tekoon ryhtymistä ja perustuu julkisen äänen vaatimiseen omille mielipiteille.

Yksi yleisön ja julkison käsitteiden ero on siinä, että edellisen pohjalta ihmisten ja joukkoviestinnän suhteet määrittyvät viestintäkeskeisesti ja ensisijaisesti viestinten lähtökohdista. Jälkimmäinen sitävastoin jäsentää nämä suhteet lähtemällä niistä kysymyksistä, jotka joukko ihmisiä tunnistaa tärkeiksi tai ongelmallisiksi ja joita koskien he haluavat virittää ja käydä julkista keskustelua. Tällöin viestinten roolia tarkastellaan siltä kannalta, miten ne edesauttavat julkisen keskustelun käymistä ja näin ihmisten toimimista julkisoina sekä millaisena voimavarana ne kulloisessakin kysymyksessä eri osapuolille toimivat.

On oleellista huomata, että kysymys julkisosta ei rajoitu virallisen poliittisen kansalaisuuden alueelle eikä eroa dikotomisesti kuluttajuuden problematiikasta, vaan avaa myös jälkimmäiseen omanlaisensa näkökulman. Julkison tärkeyden korostaminen ei myöskään tarkoita, että yleisöyden tutkiminen olisi syytä hylätä. Yleisönä toimiminen – osana yleisempää kuluttamiseen ja kuluttajuuteen perustuvaa elämäntapaa – tulisi kuitenkin problematisoida ja politisoida paljon radikaalimmin kuin mihin mediaetnografien puhe yleisön aktiivisuudesta, mielihyväsästä ja populaarista vastarinnasta 'kulutuksen politiikkana' yltää.

Kun ihmisten ja joukkoviestinnän suhteita ryhdytään tarkastelemaan empiirisesti julkison näkökulmasta, kysymys tutkijan roolista nousee esiin erityisen polttavana. Julkisotutkijalta vaaditaan tutkimustilanteissa ja suhteessa tutkittaviin huomattavasti yleisötutkijaa aktiivisempaa ja vastavuoroisempaa, jopa interventionistista otetta. Tämä johtuu jo siitä, että missä yleisö on – viestintäteollisuuden tuottaman vastaanottajan roolin mielessä – laitostuneesti olemassa, siinä julkiso on utooppisempi ilmiö, jonka muodostumiselta tällaiset rakenteelliset edellytykset puuttuvat. Lisäksi kuten kriittiset joukkoviestinnän tutkijat ovat monin tavoin osoittaneet, etenkin tietyt lajityypit suorastaan ehkäisevät ihmisten mahdollisuuksia omaksua julkinen identiteetti ja ryhtyä julkisoksi.

Siten toisin kuin ihmisiä yleisön 'valmiissa' roolissa puhuttava reseptiotutkija tai heidän yleisönä elämistään näennäisen ulkopuolisena tarkkaileva mediaetnografi, julkisotutkija on tutkimustilanteessa avoimesti vuorovaikutuksen osapuoli, jolta osallistujien julkisen identiteetin esiin kutsuminen saattaa edellyttää vakiintuneiden kulttuuristen käsitysten, puhetapojen ja käytäntöjen provosoivaa haastamista. Toisaalta hän julkisoiksi jo ryhtyneiden kanssa toimiessaan antaa omaa kulttuurista pääomaansa kulloisenkin julkison käyttöön esimerkiksi edesauttamalla sen pyrkimyksiä saada omalle näkökulmalleen journalistista julkisuutta.

Toinen merkillinen pantava seikka julkisotutkimuksen kannalta on, että julkinen keskustelu vaatii konkreettisia, diskursiivisia tai virtuaalisia paikkoja, joissa sitä voidaan käydä (vrt. Aufderheide 1991). Julkisoa koskevaa kysymystä ei olekaan käytännössä kovin hedelmällistä asettaa ottamatta lukuun julkisuuden dynaamisen – ihmisten julkisen puheen tuottamiseen ja keskusteluun osallistumiseen liittyvän – puolen ohella sen toteutumisen tilaan liittyvää rakenteellista puolta.

Tutkimus julkisoa edesauttamassa

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen lähtökohtia

Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön *Paikallisuus verkkomediassa* -projekti (Locality in the Global Net; jatkossa Locality-hanke) on kehitys- ja tutkimushanke, jossa selvitetään uuden viestintätekniiikan ja tietoverkkojen käyttöä ja mahdollisuuksia julkisuuden viitekehityksessä. Tutkimushankkeen välittömät kysymyksenasettelut nousevat tilanteesta, jossa verkkovälitteisen viestinnän kehitys on tuottanut journalismin suhteelle yleisöön uusia haasteita ja uhkia. Niihin liittyviä kysymyksiä lähestytään Locality-hankkeessa ihmisten ruohonjuuritason viestinnällisten ja julkisuustarpeiden suunnasta. (Ks. Ridell 1999a ja b.) Lisäksi kuten tutkimushankkeen nimi kertoo, sen kohdennus on oleellisesti paikallisuudessa.⁵

Locality-hankkeessa on kolme itsenäistä mutta toisiinsa nivoutuvaa toiminnallista osiota, Yhteisöt, Foorumi ja Media. Niistä kullakin on vastuullinen tutkijansa, ja ne julkaisevat omaa verkkosivustoaan hankkeen sateenvarjosaitin, Mansetorin, alla.⁶

Osoista Foorumi on suunniteltu ja sitä toteutetaan julkilausutusti ja johdonmukaisesti julkison lähtökohdista. Myös kahdessa muussa osiossa ihmisten ja uuden viestintätekniiikan suhteita hahmotetaan yleisönä toimimisen sijasta vähintäänkin epäsuorasti julkisoksi ryhtymisen näkökulmasta. Yhteisöt-osaprojektissa tamperelaisten kaupunginosien asukkaille ja asukasryhmille tarjotaan mahdollisuutta tuottaa verkkoon itseään kiinnostavia ja tärkeitä pitämiään sisältöjä. Media-osiossa paitsi käsitellään yhteisöissä ja foorumilla esiin nousseita aiheita ja näkökulmia 'kansalaisjournalistisesti' myös kehitetään uudenlaisia, vuorovaikutteisia verkkojournalismin ilmaisukeinoja.⁷

Julkisuuden viitekehityksessä ja Foorumi-osaprojektin puitteissa kysymys uuden viestintätekniiikan roolista ja merkityksestä sijoittuu julkison muodostumisen ja toiminnan edellytysten tasolle. Yleisemmäksi rakenteelliseksi kysymykseksi asetuu, tarjoavatko uusi viestintätekniiikka ja siihen perustuvat tietoverkot mahdollisuuksia tuottaa sellaisia (virtuaalisia) julkisuustiloja, joissa ihmisten paikallisesti tärkeinä ja ongelmallisina pitämistä asioista voidaan käydä avointa, moniäänistä, asiallisuuteen ja tasavertaisuuteen pyrkivää kollektiivista keskustelua.

Uuden viestintätekniiikan rooliin liittyvä jatkokysymys kuuluu, onko tekniikka itsessään tai sitä koskevissa kulttuurisissa määrittelyissä jotakin sellaista, joka erityisesti ehkäisee tai edistää tietoverkkojen käyttöä julkisiin tarkoituksiin. Viime mainitun osalta julkista käyttöä saattaa ehkäistä esimerkiksi se – vallitsevan journalismin tehokkaalla myötävaikutuksella markkinoitu – mielikuva, jonka mukaan tietoverkoista on vauhdilla kehitymässä virtuaalisia kaupankäynnin ja interpersonaalisen viestinnän paikkoja. Julkisen viestinnän ja ennen muuta julkisen keskustelun ulottuvuus tähän kulutuslähtöiseen ja -keskeiseen ymmärrykseen uuden viestintätekniiikan tarjoamista mahdollisuuksista sisältyy vain toissijaisesti.

Varsinaisesti Foorumi-osiossa tarkastellaan julkison muodostumisen mahdollisuuksia, ehtoja ja esteitä toiminnallisesti. Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä,

että osaprojektin tutkija – allekirjoittanut – on toimintatutkijoiden tapaan (ks. esim. Whyte 1991) tehnyt tiivistä yhteistyötä paikallisten kansalaistoimijoiden ja -ryhmien kanssa, osallistunut ryhmien toimintaan ja tarjonnut niiden tärkeinä pitämien aiheiden käsittelylle ja niistä keskustelulle julkisen tilan osaprojektin Mansefoorumiksi nimetyllä verkkopaikalla.

Foorumi-osion käytännön toteuttamisessa julkisuuden tuottamisen lähtökohdaksi on toisin sanoen otettu paikallisesti toimivat kansalaisryhmät, jotka jo muodostavat julkison tietyn kysymyksen ympärille ja haluavat vetää myös muita tahoja osapuoliksi sitä koskevaan julkiseen keskusteluun. Siten toisin kuin kansalaisjournalistisissa hankkeissa, joissa julkisuutta koskeva kysymys asetetaan viime kädessä journalismilähtöisesti ja pyrkien sen professionaalien pulmien ratkaisemiseen, Locality-hankkeen Foorumi-osaprojektissa lähdetään ihmisten halusta ja yrityksistä saada äänensä kuuluviin laajemmin omassa paikallisyhteisössään ja tulla huomioonotetuiksi elinympäristöään koskevassa päätöksenteossa. Uuden viestintätekniikan tarjoamien mahdollisuuksien näkökulmasta keskeistä on tällöin pyrkiä luomaan sen avulla nykyistä välittömämmän ja avoimemman julkisen vuorovaikutuksen edellytyksiä politiikan ja talouden päättäjien ja kaupunkilaisten välille sekä kehittää verkkomuotoja, joissa tuo vuorovaikutus voi toteutua.

‘Liittoutumalla’ aktiivisen kansalaisnäkökulman kanssa Foorumi-osiossa pyritään tietoisesti kyseenalaistamaan journalismin etuoikeutettu asema nimettäessä ja määriteltäessä asioita, jotka ansaitsevat laajempaa julkista huomiota ja käsitteilyä. Osaprojektissa julkisuus ymmärretään laajaksi ja moninaiseksi, ideaalisesti keskusteluun pohjautuvaksi kollektiiviseksi viestinnäksi, jonka tuottajana journalismi on vain yksi, olkoonkin että länsimaissa miltei monopoliaseman vakiinnuttanut kulttuurinen käytäntö.

Toisaalta kansalaisjulkisuutta aktiivisesti edesauttamalla Foorumi-osaprojektissa halutaan nimenomaisesti haastaa journalismi tunnistamaan julkiso(us) yleisö(yde)lle vaihtoehtoiseksi tavaksi ymmärtää ja järjestää joukkoviestinnän ja ihmisten suhde. Tämä voisi aiheuttaa uudistumis- ja kehittämispaineita sekä journalistisen työn käytännöille, toimittajan roolille että vakiintuneille journalistisille esitystavoille ja auttaa näin journalismia parantamaan omaa suoritustaan julkisuuden tuottajana.

Yhteistyötä kolmen julkisoryhmän kanssa

Foorumi-osiota on toteutettu tekemällä tiivistä yhteistyötä kolmen erityyppisen kansalaisryhmän ja samalla kolmen omanlaisensa julkison tai ainakin sellaisen idun – Tampere-foorumin suunnitteluryhmän, Tampere 21 -suunnittelukulttuuriryhmän ja Mäntinrannan puolesta -liikkeen aktiivien – kanssa.

Vuodesta 1996 toiminut Tampere-foorumi on aktiivisten tamperelaisten ylläpitämä kaupunkifoorumi, joka pyrkii synnyttämään ja järjestämään paikallista kansalaiskeskustelua. Tampere 21 -suunnittelukulttuuriryhmä (sukuryhmä) on yksi kahdeksasta kaupunkilaisten vapaaehtoisesta teemaryhmästä, jotka syksyn 1998 kuluessa tuottivat kaupungin ympäristöyksikön värvääminä ideoita ja ehdotuksia Tampereen kestäväen kehityksen ohjelmaluonnosta varten.⁸ Mäntinrannan puolesta -liike on aktiivisten kaupunkilaisten syksyllä 1998 synnyttämä kansalaisliike, joka vastustaa Tammerkosken yläjuoksun kansallismaisemaan aiotun ajoneuvosillan rakentamista.⁹

Ryhmistä ennen muuta viime mainittu muodostaa julkison ‘deweyläisessä’ mielessä, sillä se sai alkunsa ihmisten havahduttua kantamaan julkisesti huolta niistä seurauksista, joita Tampereen kaupungin päätöksellä tuoda autoliikenne keskustan virkistys- ja puistoalueelle olisi asukkaiden elämänlaadun kannalta.

Tampere-foorumi poikkeaa kahdesta muusta ryhmästä sikäli, että sen suun-

nitteluryhmään osallistuvat eivät niinkään halua virittää ja käydä julkista keskustelua jostakin yksittäisestä, juuri heille ryhmänä läheisestä aiheesta vaan järjestää tilanteita – esimerkiksi julkisia keskustelutilaisuuksia – joissa kaupunkilaisten yleisemmin tärkeiksi tai ongelmallisiksi tunnistamiin kysymyksiin voidaan hakea ratkaisua avoimesti ja mahdollisimman monien osapuolten kesken. Kyse on siten omanlaisestaan paikallisjulkisuuden muodosta, joka toteutuu 'aktuaalisena' vuorovaikutuksena, paperijulkaisuna ja – Locality-yhteistyön ansiosta – verkossa. Tampere-foorumin tällaisen luonteen vuoksi osaprojektin yhteistyö sen suunnitteluryhmän kanssa toimii eri tasolla kuin kahden muun ryhmän kanssa. Yhteistyön eräänlainen 'metaulottuvuus' näkyy myös Foorumi-osaprojektin saitilla, joka mieltyy jo tunnuksillaan Tampere-foorumin verkkotilaksi. Lisäksi saitin etusivun linkeissä on tarjolla tietoa Tampere-foorumin toiminta-ajatuksista, sen järjestämistä keskustelutilaisuuksista samaten kuin suunnitteluryhmän jäsenten yhteystiedot.

Tampere 21 -suunnittelukulttuuriryhmän erityisyys on siinä, että se on kokounut julkisiksi paikallishallinnon eli Tampereen kaupungin ympäristönvalvontayksikön aloitteesta ja toimii yhteistyössä sen kanssa. Sukuryhmään osallistuneet kaupunkilaiset ovat kokouksissaan pohtineet tamperelaisen hallinto- ja päätöksentekokulttuurin ongelmia asukkaiden näkökulmasta ja miettineet keinoja ratkaista niitä.

Missä sukuryhmän suhdetta Tampereen kaupunkiin voi luonnehtia jännitteisen rakentavaksi, siinä Mältinrannan puolesta -liike asettuu julkilausutusti törmäyskursille kaupungin päätöksentekokoneiston kanssa kyseenalaistamalla sen aiemmat viralliset päätökset. Liikkeen aktiivit ovat myös erityisesti pyrkineet synnyttämään laajempaa keskustelua siltapäätöksen perusteiden pitävyydestä ja sillan tarpeellisuudesta. Keskustelua on yhtäältä viritetty Mansefoorumille perustetussa Mältinranta/Koskenniska-keskusteluosastossa. Toisaalta aktiivit ovat tuoneet mielipiteitään esiin yleisötilaisuuksissa ja paikallisen valtalehden mielipidesivulla. Kansalaisadressin keruussa liike lisäksi järjesti useita nimenkeruutempauksia, laskiaistapahtuman, tiedotustilaisuuden ja mielenosoituksen, joille kaikille pyrittiin saamaan – tutkijan avustuksella – julkista huomiota paikallisissa ja valtakunnallisissa viestimissä.

Yhteistä kaikille kolmelle ryhmälle on, että niiden toiminta on omiaan nostamaan julkisuuden agendalle aiheita, joissa eri tahojen ja toimijoiden mielipiteet, arvot ja edut menevät ristiin. Lisäksi ryhmiä yhdistää osallistujien halu vetää paikallisia kysymyksiä koskevaan julkiseen keskusteluun ja neuvonpitoon myös valtakunnallisia toimijoita, ennen muuta kaupungin luottamushenkilöitä ja viranhaltijoita, joiden koetaan välttelevän suoraa kanssakäymistä aktiivisten kaupunkilaisten kanssa.¹⁰ Tässä Mältinranta-liike, jolla on ryhmistä polttavimmat julkisen keskustelun synnyttämistarpeet, on toiminut kaikkein pontevimmin.

Foorumi-osaprojektissa keskeinen käytännöllinen tavoite on uutta viestintätekniikkaa hyödyntämällä tarjota julkinen tila, joka mahdollistaa yhteistyöryhmien toimintaan liittyvien tai muuten paikallisesti tärkeinä pidettyjen, usein kiistanalaisten kysymysten rakentavan ja monipuolisen julkisen käsittelyn – ja sallii myös niitä koskevan reilun julkisen eripurin, jossa eturistiriitoja ei häivytetä näkyvästi.

Kansalaisjulkisuutta verkossa

Foorumi-osaprojektin verkkopaikalla, Mansefoorumilla uuden tekniikan vuorovaikutteisia mahdollisuuksia hyödynnetään julkisiin tarkoituksiin ensiksikin *keskusteluosastoissa*, joista useimmissa on aiheena jokin tamperelaisten tavalla tai toisella ongelmalliseksi tunnistama kysymys. Mältinranta-liikkeen vastustaman

Koskenniskan sillan ohella keskusteluissa ovat esillä mm. Näsijärven rannassa Tampereen keskustassa sijaitsevan ns. Ranta-Tampellan alueen suunnittelu ja kaa-voitus, Hervannan kiistellyt hankkeet sekä Tampereen liikennejärjestelyt. Yleistäen voidaan panna merkille, että keskusteluihin nousevat aiheet liittyvät usein fyysisen kaupunkitilan jakamiseen ja käyttöön. Niitä koskevien kiistojen taustalta löytyy toisistaan poikkeavia tulkintoja siitä, kenelle kaupunkiympäristö oikeastaan kuuluu ja ketkä ovat oikeutettuja päättämään sen käytöstä. Eri linjoilla tapaavat tällöin olla ainakin kaupungin tietyt paikat 'yhteiseksi omaisuudeksi' kokevat kaupunkilaiset ja toisaalta maanomistussuhteiden ja muiden yksityisoikeudellisten järjestelyjen ensisijaisuudesta lähtevät kaupunkiorganisaatio ja rakennusyhtiöt.

Mansefoorumin keskusteluosastojen toimintaperiaatteena on määrätietoinen ja ponnekas 'moderointi' eli kulloiseenkin aiheeseen tai (kiista)kysymykseen kytkeytyvien ja siitä kiinnostuneiden tahojen ja toimijoiden yllyttäminen mukana ai-hetta koskevaan keskusteluun. Osastoista vastaavat ylläpitäjät – yhteistyöryhmän jäsenet tai tutkija – pyrkivät saamaan keskustelun osapuoliksi päättäjien ja virkamiesten lisäksi myös asiantuntijoita ja paikallisia talouden toimijoita. Tämä tapahtuu joko peräamällä heiltä vastauksia keskusteluissa esitettyihin kysymyksiin tai pyytämällä heitä muuten tuomaan keskustelussa esiin oma kantansa.

Keskusteluosastoissa tuotetussa julkisuudessa on siten tavoitteena – paikallisten toimijoiden vakiintuneita rooli- ja valta-asetelmia peilaavasta journalismista poiketen – puuttua aktiivisesti toimijoiden välisiin viestinnällisiin suhteisiin ja edesauttaa vuorovaikutuksen syntymistä ennen muuta sellaisten tahojen välille, jotka journalismin ylläpitämässä julkisuudessa eivät etujensa risteämisestä huolimatta tavallisesti kohtaa.

Oleellinen piirre yllytetyissä keskusteluosastoissa on lisäksi, että niiden etusivuille kerätään linkkejä keskusteltavaa aihetta taustoittavaan aineistoon ja tapausten käsittelyvaiheita dokumentoiviin asiakirjoihin muun muassa Tampereen kaupungin verkkosivuilla. Julkishallinnon dokumenteille suhteutumisen käynnissä oleviin kansalaiskeskusteluihin antaa ajankohtaisuutta ja relevanssia, jota niillä ei ilman tätä kytkentää olisi. Ajan mittaan keskusteluosastoihin kertyy paikallisen kansalaisaktiivisuuden ja julkisojen toiminnan kronologisesti rakentuneita jälkiä. Niiden avulla – jälleen toisin kuin mihin asioista pistemäisesti ja usein muistittomasti kertova journalismi antaa mahdollisuuden – myös paikkakunnan asioista myöhemmin kiinnostuvat pääsevät ruohonjuurinäkökulmasta sisään paikalliseen todellisuuteen. Mikä merkittävintä, tällainen julkinen kansalaismuisti voi osaltaan toimia julkisuuden rakenteellisena edellytyksenä ja edesauttaa uusien julkisojen syntymistä.

Vastaavia kollektiivisia muistijälkiä kertyy myös Mansefoorumilla päättäjille tehdyistä *kyselyistä*, joissa esimerkiksi valtuutetuilta pyydetään kantoja tiettyihin, käsittelyssä oleviin asioihin. Esimerkiksi Mäntinranta-liikkeen kanssa on toteutettu useampi kysely, joista yhdessä kysyttiin ennakoon valtuutettujen kantaa kiistellyä ajoneuvosiltaa koskevaan kansanäänestysaloitteeseen ja toisessa teknisen lautakunnan jäsenten kantaa sillalle kaupungin vuoden 2000 budjetissa esitettyyn aloitusmäärärahaan.

Pidemmälle viety versio foorumikyselyistä on Mansetorille perustettu *Koh-tauspaikka*, jolla järjestetään säännöllisesti kaupunkilaisten ja päättäjien 'kohtaa-misia' sekä Foorumilta että Yhteisöistä esiin nousevista aiheista.

Toinen puoli Foorumi-julkisuutta ovat kansalaisnäkökulmasta tuotetut erityiset lajityypit tai verkkomuodot. Tällainen on esimerkiksi *Osallistujan opas*, jossa kerrotaan yleiskielisesti lainsäädännön kansalaisille takaamista osallistumismahdollisuuksista ja havainnollistetaan niitä tapausesimerkein, tarjotaan ihmisille

mahdollisuutta täydentää opasta, kertoa omista kokemuksistaan ja kysyä neuvoa asiantuntijoilta.

Mansefoorumille on luotu myös *aloiteseurannan* lajityyppi, jossa aktiiviset asukkaat ja asukasryhmät seuraavat oman aloitteensa, muistutuksensa tai valituksensa käsittelyä hallinto- ja päätöksentekokoneistossa ja raportoivat käsittelyn vaiheet verkossa. Seurannassa on esimerkiksi sukuryhmäläisten tekemä kuntalaisaloite Ranta-Tampellan vuorovaikutteisesta suunnittelusta. Pispalan asukkaat puolestaan raportoivat Mansefoorumilla pyrkimyksiään torjua Tampereen keskustan yleiskaavaudistukseen sisältyvä suunnitelma Tahmelan kasvima-alueen kaavoittamisesta rivitaloasunnoille. *Osallistumisseurannaksi* voisi puolestaan kutsua julkisia raportteja, joissa Tampere-foorumin edustaja kertoo Tampereen kaupungin Ranta-Tampellan ennakkosuunnittelua varten perustaman yhteistyöryhmän kokouksista.

Sekä keskusteluosastojen, kyselyjen että kansalaisseurantaan perustuvien verkkomuotojen taustalla on ajatus julkisuudesta vastavuoroisuuteen perustuvaan kollektiivisena keskusteluna relevanttien ja kiinnostuneiden osapuolten kesken. Siten esimerkiksi aloiteseuranta ei vain tarjoa kaupunkilaisille mahdollisuutta seurata kansalaisaloitteellisuuden hallintokoneistossa saamaa kohtelua. Julkisuudessaan se haastaa virkamiehet ja päättäjät mieltämään myös käytännössä omaan rooliinsa sisältyvän vaatimuksen avoimesta ja suorasta julkisesta viestinnästä, jonka toisen osapuolen muodostavat heidän suunnitelmiensa, päätösten ja toimintansa kohteena olevat kaupunkilaiset.

Foorumi-osaprojektin taustalla olevaan ajatukseen keskustelusta julkisuuden lähtökohdana sisältyykin dialogisuuden tavoite vaativassa 'bahtinilaisessa' mielessä – vuorovaikutuksena, jossa eri maailmankatsomuksia ja etuja edustavat toimijat joutuvat tai pääsevät kohtaamaan toistensa näkökannat, ottamaan ne huomioon ja suhteuttamaan ne omiinsa (ks. Bahtin 1979 ja 1991; vrt. Renvall & Reunanen tässä numerossa).¹¹ Dialoginen keskustelujulkisuus poikkeaa perustavasti journalismin vakiintuneista käytännöistä ja esitystavoista. Niiden rakentama julkisuushan tapaa moniäänisimmilläänkin koostua yhteen suuntaan puhuvista monologisista äänistä, jotka saman jutun julkisuustillassakin vain harvoin asettuvat keskustelusuhteeseen.¹²

Kamppailu julkisosta

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen kuluessa on törmätty erinäisiin julkisiksi ryhtymisen tielle kasautuneisiin kompastuskiviin. Osa niistä liittyy uuteen viestintäteknikkaan ja sitä koskeviin, yleistymässä oleviin tai jo yleistyneisiin kulttuuriin mielikuviin. Osalla taas on tekemistä paikallisten toimijoiden välille vakiintuneiden valta-asetelmien ja viestintäsuhteiden sekä niitä pönkittävien journalismin käytäntöjen kanssa.

Yhteistyössä julkisoryhmien kanssa samaten kuin niiden toimintaan liittyviin keskustelu- ja muihin tilaisuuksiin osallistuessa on ensiksikin noussut esiin, että näille kansalaiskeskusteluun erityisesti suuntautuneille ryhmille näyttäytyy hyvinkin vieraana ajatus siitä, että julkista keskustelua voisi tai olisi mielekäästä käydä uuden viestintäteknikan ja tietoverkkojen avulla. Taustalla tässä on ainakin se, että mukana olevista ihmisistä monillakaan ei ole luontevaa pääsyä verkkoon sen enempää kotoa kuin työ- tai opiskelupaikalta. Kirjasto tai vaikkapa kaupungin infotoimisto taas eivät internet-yhteyksistään huolimatta tunnu mieltävän paikoiksi, joista voisi päästä julkisesti verkkoon saati toimia julkisena. Monilta puuttuu myös tarvittavat taidot käyttää internetiä. Toisaalta tietoverkkojen outous julki-

suuden tuottamisen välineenä ja sen toteutumisen paikkana koskee useimpia niistäkin julkisoryhmien jäsenistä, joilla jo on pääsy verkkoon ja myös taidot uuden tekniikan käyttämiseksi.¹³

Osaprojektin aikana vastaan on lisäksi tullut uuden viestintätekniikan vierastaminen nimenomaan tekniikkana ja samalla varauksellinen suhtautuminen omiin kykyihin oppia tämän uutuuden käyttämisessä tarvittavat taidot. Osittain myös tässä ovat taustalla pääsyn ongelmat: tietoverkkoja ei koeta itseä koskevaksi asiaksi, koska sekä fyysinen että teknis-aidollinen pääsy niihin näyttää oma-kohtaisesti epätodennäköiseltä nyt ja tulevaisuudessa.

Yhdeksi suurimmista ja kiperimmistä julkison esteistä on Foorumi-osiota toteutettaessa osoittautunut päättäjien ja etenkin virkamiesten vastentahtoisuus lähteä mukaan paikallisia (kiista)kysymyksiä koskevaan verkkokeskusteluun kaupunkilaisten kanssa. Tavanomainen reaktio keskusteluosastojen ylläpitäjien kommentti- ja vastauspyyntöihin on ollut vaikeneminen tai, eritoten virkamiesten tapauksessa, vetoaminen kiireisiin ja muihin, 'tärkeämpiin töihin'. Oma ongelman sa on, että silloin kun vastauksia saadaan, ne ovat usein vastaajan viralliseen asemaan nojaavaa roolipuhetta, joka torjuu aidon dialogin mahdollisuuden. Merkillepantavaa on lisäksi, että myös asiantuntijat, kuten tutkijat, arkkitehdit tai juristit, pysyttelevät verkkokeskustelun ulkopuolella tai eivät ainakaan halua ottaa siihen osaa omalla nimellään.

Avoimen julkisen kanssakäymisen välttely myös verkossa heijastelee paikallishallinnon ja kansalaisten välille ainakin Tampereella vakiintuneita yksisuuntaisia ja hierarkisia suhteita, joita paikallinen valtajournalismi omilla rutinoituneilla lähdekäytännöillään ja monologisilla esitystavoillaan pitää yllä ja vahvistaa (ks. Ridell 1999b ja c). Talouden vallakkaiden toimijoiden vastahakoisuutta selittää se, että he ovat perinteisesti tottuneet olemaan rauhassa kiperiltä julkisesti esitetyiltä kysymyksiltä tai osallistumaan keskusteluun omilla ehdoillaan. Sinällään päättäjien haluttomuus osallistua julkiseen keskusteluun verkossa ei ole vain tamperelainen tai suomalainen ilmiö. Esimerkiksi Santa Monica Yhdysvalloissa julkisen verkkoviestinnän kehittäjät ovat törmänneet vastaaviin ongelmiin (ks. Schuler 1996, 124).

Foorumi-osaprojektin kokemusten pohjalta voidaan tiivistäen todeta, että uuden viestintätekniikkaan perustuvat tietoverkot eivät nykyisellään tarjoa sellaista tilaa, jossa voitaisiin mielekkäästi synnyttää ja käydä julkista keskustelua ja jossa julkiset näin ollen voisivat toimia ja saada jatkuvuutta. Ilmeistä onkin, että uuden tekniikan kiistatta sisältämät avoimen ja vuorovaikutteisen julkisen viestinnän mahdollisuudet eivät aktualisoidu itsestään, vaan niiden toteuttaminen edellyttää kamppailua monella eri tasolla, ei vähiten rakenteellisella. Verkkoon pääsyn teknis-materiaalisten ja taidollisten kynnysten ohella kamppailu koskee tietoverkkojen kulttuurista määrittelyä. Ymmärretäänkö verkko jatkossa virtuaaliseksi ostoskeskukseksi, interpersonaalisen viestinnän paikaksi ja eriytyneiden identiteettien näyttämöksi vai onko siellä myös julkiseksi määrittyvää tilaa, jossa julkiset voivat kokoutua?

Yksi keino kamppailla julkison edellytyksistä verkossa on sinnikäs ja lannistumaton keskustelun virittäminen. Ajatusta julkisuudesta keskusteluun perustuvana ilmiönä voidaan toki arvostella vetoamalla siihen, että dialogisuuteenkin pyrkiessään keskustelu on 'vain keskustelua' eikä sinällään vielä muuta mitään (esim. Peters 1999). Kun kuitenkin otetaan huomioon, kuinka luutuneen lineaarista ja ylhäältä alas suuntautuvaa esimerkiksi päättäjien ja kaupunkilaisten välinen viestintä on, keskustelun merkitystä ei kannata väheksyä. On myös huomattava, että vakiintuneet viestintäsuhteet ovat sosiaalinen käytäntö, joka kietoutuu laitostuneisiin valtasuhteisiin ja pitää niitä vastavuoroisesti yllä. Pyrkimällä synnyttämään

dialogia sellaisten toimijoiden ja tahojen välille, jotka eivät yleensä julkisesti koh-
taa, luodaan samalla käymistilaa vallan rakenteisiin ja käytäntöihin.

Selvää on, että keskustelun ja kohtaamisten järjestämiseen perustuva kansa-
laisjulkisuus verkossa tai sen ulkopuolella on omiaan haastamaan myös journalis-
min parantamaan omaa julkisuussuoritustaan.

Viitteet

- 1 Ks. esim. Chang (1987); Hartley (1987, 1988); Allor (1988, 1996); Ang (1989, 1991, 1996); Anderson (1996); Press (1996); Nightingale (1996); Livingstone (1998); Abercrombie & Longhurst (1998).
- 2 Determinismissään tällainen kanta tulee hyvin lähelle joukkoviestinnän poliittista taloustiedettä edustavien tapaa nähdä viestintäteollisuuden luonne (ks. esim. Schiller 1998). Ironista on, että kulttuuriset yleisötutkijat suhtautuvat yleensä julkilausutun vihamielisesti poliittisen taloustieteen näkökulmaan (ks. esim. Grossberg 1995).
- 3 Vrt. Gripsrud (1998), joka arvostelee kulttuurisia vastaanottotutkijoita ja etenkin Angia siitä, että nämä sivuuttavat ne yleisösuhteiden järjestämisen erityiset – kaupallisista viestintäyrityksistä laadullisesti eroavat – mahdollisuudet, joita julkiseen yleisradiotoimintaan juuri sen julkisuuden vuoksi sisältyy.
- 4 Esimerkiksi Hermes (1998) puhuu feministisestä salapoliisikirjallisuudesta lajityyppinä, joka tuottaa 'kulttuurista kansalaisuutta'. Hänen tarkastelunsa kuitenkin sijoittuu teollisesti määrittyneen yleisöyden kehukseen, jonka pohjalta 'kulttuurinen kansalainen' on yksityisesti kuluttava kansalainen pikemminkin kuin julkiseen keskusteluun osallistuva kansalainen.
- 5 Tutkimushanke alkoi maaliskuussa 1998, ja se kestää näillä näkymin vuoden 2000 syksyyn. Hankkeen päärahoittaja on Teknologian kehittämiskeskus Tekes. Pienellä rahoitusosuudella tai teknisellä panoksella mukana ovat sanomalehdet Aamulehti ja Kaleva sekä puhelin-yhtiöt Tampereen Puhelin Oyj ja Oulun Puhelin Oy.
- 6 Mansetori-kokonaisuus löytyy URL-osoitteesta <http://mansetori.uta.fi>. Alasaitelle pääsee suoraan osoitteista: <http://manseyhteisot.uta.fi>, <http://mansefoorumi.uta.fi> ja <http://mansemedia.uta.fi>.
- 7 Locality-hankkeen ensimmäisen toimintavuoden vaiheista ks. Locality-projektiryhmän raportti, Journalismien tutkimusyksikkö (heinäkuu 1999). Ks. myös Rideli (1999a ja b).
- 8 Tampere 21 -prosessista löytyy tietoa Tampereen kaupungin internetsivuilta, osoitteesta <http://www.tampere.fi/ytoteto/yva/21pros/21pros.htm>
- 9 Liikkeen aktiivit keräsivät loppusyksyllä 1998 ja kevättalvella 1999 lähes 10 000 nimen kansalaisadressin tukeakseen kuntalaisaloitetta, jossa he vaativat joko siltavarauksen poistamista hyväksytyistä asemakaavasta tai kunnallisen kansanäänestyksen järjestämistä ajoneuvosillan tarpeellisuudesta. Toukokuun 1999 kokouksessaan Tampereen kaupunginvaltuusto torjui selvin äänestysluvuin kansanäänestyksen järjestämisen, vaikka aloitteen tueksi kerättyjen allekirjoitusten määrä ylitti reilusti Kuntalain edellyttämän 5 prosenttia kunnan äänestysikäisistä asukkaista.
- 10 Yhteistä ryhmille on myös, että niiden paikallisuus on itse asiassa hyvin suhteellinen käsite. Tamperefoorumin ja Tampere 21 -suunnittelukulttuuriryhmän toiminta ilmentää käymistilaa, johon julkishallinnon ja kansalaisten suhteet ovat kansainvälisestäkin viime vuosina ajautuneet. Mäntinranta-liikkeen ponttimena taas on oman lähiympäristön suojelun ohella huoli ympäristön globaalista tuhoutumisesta, kuten ilmastomuutoksesta.
- 11 Locality-hanke on myös hankkeena harrastanut keskustelusuhteiden luomista ennen muuta Tampereen kaupungin suuntaan. Projektin jäsenet esimerkiksi pitivät kevään ja alkukesän 1999 kuluessa kaupungin viestintäyksikön kanssa säännöllisiä palavereja, joissa pohdittiin tapoja hyödyntää uutta viestintäteknikkaa paikallishallinnon avoimuuden lisäämiseksi. Tämän vuorovaikutuksen seurauksena Tampereen kaupunki avasi elokuussa 1999 omille verkkosivuilleen ns. Kansalaiskioskin, jossa kaupunkilaiset voivat kysyä virkamiehiltä kysymyksiä kaupungin toimialaan kuuluvista asioista.
- 12 Ajatus siitä, että julkisen keskustelun järjestäminen olisi journalismin ensisijainen tehtävä, näyttää ylimalkaan olevan journalismille ja toimittajakunnalle vieras (Puranen 1999; ks. myös Kunelius 1999).
- 13 Kannattaa silti huomata, että kaikissa kolmessa ryhmässä käytettiin tiiviisti sähköpostia ryhmän sisäiseen tiedottamiseen, suunnitteluun ja keskusteluun. Kiintoisaa sinänsä on, että etenkin sukuryhmän ja Mäntinranta-liikkeen tapauksessa ryhmän sähköpostilistalla olevat ovat osin tai jopa pääasiassa eri ihmisiä kuin ne, jotka osallistuvat ryhmän kokouksiin. Lisäksi sähköpostiryhmissä on mukana tarkkailijoita, jotka eivät osallistu myöskään sähköpostitse käytävään keskusteluun.

Kirjallisuus

- Abercrombie, Nicholas & Brian Longhurst (1998)
Audiences. London: Sage Publications.
- Allor, Martin (1988)
'Relocating the Site of the Audience'. *Critical Studies in Mass Communication* 5 (3), 217-233.
- Allor, Martin (1996)
'The Politics of Producing Audiences'. In Hay, J. et al. (eds.), *The Audience and Its Landscape*. Boulder, Colorado: Westview Press, 209-219.
- Anderson, James A. (1996)
'The Pragmatics of Audience in Research and Theory'. In Hay, J. et al. (eds.), *The Audience and Its Landscape*. Boulder, Colorado: Westview Press, 75-93.
- Ang, Ien (1989)
'Wanted: Audiences. On the Politics of Empirical Audience Studies'. In Seiter E. et al. (eds.), *Remote Control. Television, Audiences and Cultural Power*. London & New York: Routledge, 96-115.
- Ang, Ien (1990a)
'Culture and Communication: Towards an Ethnographic Critique of Media Consumption in the Transnational Media System'. *European Journal of Communication* 5 (2-3), 239-260.
- Ang, Ien (1990b).
'The Nature of the Audience'. In Downing, J. et al. (eds.), *Questioning the Media*. Newbury Park etc.: Sage Publications, 155-165.
- Ang, Ien (1991)
Desperately Seeking the Audience. London & New York: Routledge.
- Ang, Ien (1996)
'Ethnography and Radical Contextualism in Audience Studies'. In Hay, J. et al. (eds.), *The Audience and Its Landscape*. Boulder, Colorado: Westview Press, 247-262.
- Angus, Ian & Jon Cruz, James Der Derian, Sut Jhally, Justin Lewis, and Cathy Schwichtenberg (1994)
'Reflections upon the Encoding/Decoding Model: An Interview with Stuart Hall'. In Cruz, J. & J. Lewis (eds.), *Audiences and Cultural Reception*. Boulder etc.: Westview Press, 253-274.
- Aufderheide, Patricia (1991)
'Public Television and the Public Sphere'. *Critical Studies in Mass Communication* 8(2): 168-183.
- Bahtin, Mihail (1979)
Sana romaanissa. Teoksessa Bahtin, M., *Kirjallisuuden ja estetiikan ongelmia*. Moskova: Kustannusliike Progress, 79-242.
- Bahtin, Mihail (1991)
Dostojevskin poetiikan ongelmia. *Orient Express* (ei painopaikkaa).
- Bird, Elizabeth S. (1992)
'Travels in Nowhere Land: Ethnography and the "Impossible" Audience'. *Critical Studies in Mass Communication* 9(3): 250-260.
- Chang, Briankle G. (1987)
'Deconstructing the Audience: Who Are They and What Do We Know About Them'. In McLaughlin, M. (ed.), *Communication Yearbook 10*. Newbury Park etc.: Sage, 649-665.
- Curran, James (1996)
'Reform of Public Service Broadcasting' *Javnost/The Public* 3(3): 7-19.
- Dahlgren, Peter (1995)
Television and the Public Sphere: Citizenship, Democracy and the Media. London: Sage.
- Gripsrud, Jostein (1998)
Cultural studies and intervention in television policy. *European Journal of Cultural Studies* 1(1): 83-95.
- Grossberg, Lawrence (1995)
Cultural Studies Vs. Political Economy: Is Anyone Else Bored with this Debate?. *Critical Studies in Mass Communication* 12(1): 72-81.
- Hartley, John (1987)
'Invisible fictions: television audiences, paedocracy, pleasure'. *Textual Practice* 1(2): 121-138.
- Hartley, John (1988)
'The Real World of Audiences'. *Critical Studies in Mass Communication* 5(3): 234-238.
- Hermes, Joke (1998)
'Cultural Citizenship and Popular Fiction'. In Brants, K., J. Hermes & L. van Zoonen (eds.), *The Media in Question: Popular Cultures and Public Interests*. London etc.: Sage Publications, 157-167.
- Kunelius, Risto (1999)
Uutisista keskusteluun ja takaisin. Lähijournalismihankkeen loppuraportti. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikön raportteja.
- Livingstone, Sonia (1996)
'From past success to future uncertainty: the agenda for audience research'. Plenary paper in *Crossroads in Cultural Studies*. Tampere, Finland, July 1-4.
- Livingstone, Sonia (1998)
Audience research at the crossroads: the 'implied audience' in media and cultural theory. *European Journal of Cultural Studies* 1(2): 193-217.
- Locality-projektiryhmä (1999)
Virtuaalisella torilla. Locality in the Global Net projektin väliraportti. Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö. Heinäkuu 1999.
- Lull, James (1988)
'The Audience as Nuisance'. *Critical Studies in Mass Communication* 5(3): 239-243.

- McLaughlin, Lisa (1993)
'Feminism, the public sphere, media and democracy'. *Media, Culture & Society* 15(4): 599-620.
- Morley, David (1992)
Television, Audiences and Cultural Studies. London and New York: Routledge.
- Murdock, Graham (1992)
'Citizens, consumers, public culture'. In Skovmand, M. & K-C. Schrder (eds.), *Media Cultures: Reappraising Transnational Media*. London & New York: Routledge, 17-41.
- Nightingale, Virginia (1996)
Studying Audiences: The shock of the real. London & New York: Routledge.
- Peters, John D. (1999)
Conversation, Media and Democracy. Paper presented in the Citizenship and/in Journalism seminar. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication, 23-24 April, 1999.
- Press, Andrea L. (1996)
'Toward a Qualitative Methodology of Audience Study: Using Ethnography to Study the Popular Culture Audience'. In Hay, J. et al. (eds.), *The Audience and Its Landscape*. Boulder, Colorado: Westview Press, 113-130.
- Press, Andrea L. & Cole, Elizabeth (1994)
'Women Like Us: Working-Class Women Respond to Television Representations of Abortion'. In Cruz, J. & J. Lewis (eds.), *Audiences and Cultural Reception*. Boulder etc.: Westview Press, 55-80.
- Puranen, Tuula (1998)
'Mä vaan kirjoitan'. Laadullinen tutkimus Aamulehden uutistoimittajien yleisösuhteesta. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.
- Radway, Janice (1994)
'Romance and the Work of Fantasy: Struggles over Feminine Sexuality and Subjectivity at Century's End'. In Cruz, J. & J. Lewis (eds.), *Audiences and Cultural Reception*. Boulder etc.: Westview Press, 213-231.
- Radway, Janice (1996)
'The Hegemony of "Specificity" and the Impasse in Audience Research: Cultural Studies and the Problem of Ethnography'. In Hay, J. et al. (eds.), *The Audience and Its Landscape*. Boulder, Colorado: Westview Press, 235-245.
- Ridell, Seija (1995)
Virta katsojaa vie. Eli hukuttaako arki merkityksen? *Tiedotustutkimus* 18(3): 15-31.
- Ridell, Seija (1998a)
Suuri yleisönmetsästys: joukkoviestinnän vastaanoton käsitteellistämisestä ja tutkimisesta 1930-luvulta nykypäiviin. Teoksessa: Kivikuru, U. & R. Kunelius. (toim.), *Viestinnän jäljillä*. Helsinki: Wsoy, 431-453.
- Ridell, Seija (1998b)
'Audience as concept in cultural media studies'. Paper presented at the Crossroads in Cultural Studies Conference. Tampere, June 28 – July 1, 1998.
- Ridell, Seija (1999a)
Verkkoviestinnän haasteet journalismin yleisösuhteelle – tapaus Locality-hanke. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.), *Journalismin muutoskaruselli*. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikkö.
- Ridell, Seija (1999b)
Citizen-oriented publicness as a condition for local democracy – the case of Locality project. Paper presented at the CIPA'99 Conference – Citizens and Public Administration in the Information Age. 18-20 August 1999, Tampere, Finland.
- Ridell, Seija (1999c)
Lehti lukijoidensa puntarissa: Aamulehti yleisöryhmän arvioitavana. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikön raportteja.
- Schiller, Herbert I. (1998)
'Living in the number 1 society'. *Gazette* 60(2): 181-196.
- Seiter, Ellen (1990)
'Making Distinctions in TV Audience Research: Case Study of a Troubling Interview'. *Cultural Studies* 4(1): 61-84.
- Seiter, Ellen, Hans Borchers, Gabriele Kreuzner, and Eva-Maria Warth (1989)
'Introduction'. In Seiter, E., H. Borchers, G. Kreuzner, and E-M. Warth (eds.), *Remote Control*. London & New York: Routledge, 1-15.
- Silverstone, Roger (1996)
'From Audiences to Consumers: The Household and the Consumption of Communication and Information Technologies'. In Hay, J. et al. (eds.), *The Audience and Its Landscape*. Boulder, Colorado: Westview Press, 281-296.
- Schuler, Douglas (1996)
New community networks: wired for change. New York: ACM Press.
- Whyte, William F. (1991, ed.)
Participatory Action Research. Newbury Park etc.: Sage Publications.